

FIRENZE

“MEDICI-KAPEL”

Aan de achterkant van de San Lorenzo is de toegang tot wat men de Medici-kerken is gaan noemen, en die bestaan uit de “Cappella dei Principi” en de “Sagrestia Nuova”. Ze hebben beide eigenlijk dezelfde functie als de Oude Sacristie: tot mausoleum dienen voor de Medici's.

De eigenlijke **kapel** is in de lengte-as bij de kerk aangebouwd, en wordt gedomineerd door een grote koepel, rond 1640 (in volle barok!) door Matteo Nigetti ontworpen. Hij steunt op een achthoekige onderbouw, die met zijn exedra's en tribunes de absiswerking van de Dom oproept. Let op de bizarre vensters in de tamboer!

Na de passage aan de loketten kom je in eerst in de bijzonder suggestieve crypte terecht: hij laat a.h.w. fysiek aanvoelen hoe zwaar de massa weegt die er op drukt!

Binnen is kapel een indrukwekkende ruimte, versierd als ging het om een sprookje van duizenden-één-nacht, waar de latere Medici's begraven liggen. Er zijn uiterst zeldzame steensoorten en halfedelstenen van over de hele wereld in verwerkt. Speciaal voor de gelegenheid is in 1588 het “Opificio delle Pietre Dure” opgericht, een soort “marmer-academie”, die nog steeds de belangrijkste Italiaanse instelling is op het vlak van de restauratie. En dan is het oorspronkelijk project nog maar gedeeltelijk uitgewerkt: in de koepel was een combiantie van “eilanden” van lapislazuli voorzien, met grote bloemen van verguld brons!

Tegen de wel erg hoge plint, die met “doodsamforen” versierd is, zijn de wapens van de Toscaanse steden aangebracht in uiterst kostbare materialen: jaspis, kwarts, lapislazuli, albast, koraal, parelmoer. De sarcofagen, in porfier en grijze graniet, bevatten de stoffelijke resten van de Groothertogen van Cosimo I tot Cosimo III. In de nissen erboven hadden de standbeelden moeten staan van de betreffende Medici-prinsen, maar er zijn er maar 2 afgewerkt: het vergulde bronzen beeld van Ferdinand I en het gedeeltelijk vergulde van Cosimo I.

Het geheel was, we zegden het al, niet af toen de laatste Medici (op de troon) in 1737 stierf. In de loop van de restauratiewerken van de 20ste E. zijn o.a. het altaar (dat samengesteld is met panelen uit uiteenlopende perioden) en de vloer verder afgewerkt.

De 2 “trofeeën” in de gang waren bedoeld voor de Medici-graven en zijn het werk van een leerling van Michelangelo.

De “**Nieuwe Sacristie**”, vanaf 1520 door (onder de supervisie van) Michelangelo gebouwd, is één van de absolute hoogtepunten van je bezoek aan Firenze. De combinatie van architectuur en sculptuur (die vanaf het begin zo bedoeld was)

geeft een ensemble dat tot het beste werk van Michelangelo behoort. We kunnen het misschien niet de allereerste fase van het Maniërisme noemen, maar er zijn al heelwat elementen, die een doelbewuste afwijking zijn van het “klassieke” Renaissance-ideaal: zie bijv. de “hoogtewerking”, zie ook het felle contrast tussen de hardsteen en de gepleisterde muren. De architectuur van de kapel roept de herinnering op aan de “Oude Sacristie”, maar tussen de “benedenkubus” en de koepel is er een zone met vensters en frontons, waardoor de “vertikaliteit” benadrukt wordt. Boven in de grote bogen zijn er licht trapezium-vormige ramen met sterk geaccentueerde gebogen frontons. De koepel doet aan het Pantheon in Rome denken.

Maar het zijn vooral de **sculpturen** die van deze sacristie een absolute must maken voor wie Firenze bezoekt. Paus Leo X, zelf een Medici (zoon van Lorenzo II Magnifico), gaf aan Michelangelo de opdracht om voor zijn vader (1492) en zijn oom Giuliano (1478, in de Dom gedood op Paasdag door de “Pazzi”, naar men zegt in opdracht van Paus Sixtus IV!) een “passend” grafmonument te maken. Terzelfdertijd moesten er grafmonumenten gemaakt worden voor 2 jonggestorven Medici-telgen: Giuliano en Lorenzo, respectievelijk zoon en kleinzoon van “Il Magnifico”.

Zoals zo vaak heeft Michelangelo ook hier de opdracht niet voltooid: van het dubbele grafmonument voor de “2 Magnifici” is alleen de plaats waar het had moeten komen, aanwijsbaar! Na de discussie over waar dat grafmonument moest staan (de oorspronkelijke bedoeling was om het centraal op te stellen), lijkt het erop dat Michelangelo er niet echt meer in geïnteresseerd was! Maar wat hij wel heeft afgewerkt is nog altijd ruim de moeite en een perfecte illustratie van het plastische genie van Michelangelo.

Op de eenvoudige stenen sarcofaag voor de “2 Magnifici”, tegenover het altaar, staat een beeld van de **Madonna met Kind** (1521). Het is eigenlijk niet veel meer dan een ruwe schets, maar toch erg suggestief door de vertikaliserende vorm ervan, en de forse greep van het kind naar de moederborst. Opnieuw krijgen we hier een indringende illustratie van het “incompiuto” (het “niet-afgewerkte”) in het oeuvre van de meester. Wat oorspronkelijk uit tijdsgebrek (of om andere redenen) nog niet “af” was, krijgt precies daardoor een heel eigen expressiviteit. In dit geval krijgt bijv. het gezicht van de Madonna een ingetogenheid die veel dieper grijpt dan wanneer het mooi gepolijst zou zijn.

Dat de beide prinsen van boven hun sarcofagen naar haar kijken heeft waarschijnlijk niet onmiddellijk iets met deze Madonna te maken: uiteindelijk zou hier het grafmonument gestaan hebben van “Il Magnifico”!

De beelden van de H. Cosmas (links) en Damianus (rechts) daarentegen staan wel degelijk in

vervoering voor de H. Maagd. Zij zijn in de dertiger jaren van de 16de E. door leerlingen van Michelangelo, en op zijn aanwijzingen gebeeldhouwd. Zowel in hun houding als in hun gelaatsuitdrukking zijn ze goede illustraties van het "Maniërisme", het werken "alla maniera di Michelangelo". Dat het precies deze heiligen zijn die hier afgebeeld staan, is omdat zij de patroonheiligen van de Medici's (en de doktoren!) zijn.

Maar de voornaamste blikvangers zijn natuurlijk de imposante grafmonumenten voor de "jonge" Medici's.

Zo is er, links als je de sacristie binnenkomt, het grafmonument van Lorenzo (1519, hij was 27 toen hij stierf), hertog van Urbino (1533) (hij was de vader van Caterina de' Medici, de latere koningin van Frankrijk). Hij is gekleed met de wapenrusting van een "condottiero" (een soort huurlingenleider), en zit in een nis van de architecturale versiering boven de eigenlijke sarcofaag. De jongeman kijkt peinzend en dromerig voor zich uit.

Op, en gedeeltelijk over, de sarcofaag (waarin ook de stoffelijke resten zijn bijgezet van zijn zoon Alessandro, de 1° hertog van Firenze) rusten de beroemde sculpturen van de "avond" en de "ochtend". Met de voor Michelangelo zo typische "overbeklemtoning" (van de omvang en expressiviteit van de figuren en hun spiergroepen) worden hier 2 figuren opgevoerd, die elk op hun manier in een "overgangsfase" zitten, en het daar moeilijk mee hebben!

De mannenfiguur, die de avond voorstelt, staart wezenloos naar beneden, alsof hij beseft dat het einde nadert, en dat daar - zo te zien - niet al te veel vreugde aan te beleven valt. Het "onvoltooide" van zijn aangezicht is hier (zeker in contrast en combinatie met het overigens perfect afgewerkte beeld) zo mogelijk nog suggestiever dan bij de Madonna.

Ook de vrouwenfiguur laat door haar houding (het achterover leunen, de opgetrokken linkerarm en -been) en gelaatsuitdrukking "zien" dat ze tegen haar zin de veilige en rustige nacht achterlaat, op de

de drempel van het "volle" leven!

Tegen de rechterwand staat het monument voor Giuliano (1516, hij was toen 37). Net als zijn "overbuur" zit hij in een architectuur-nis boven zijn sarcofaag. Ook hij heeft een militaire kledij, en houdt in zijn handen de "kapiteins-stok". Met zijn klare, heldere blik en de energieke draai in zijn hals stelt hij de actie voor. Zijn geïdealiseerd gelaat heeft Michelangelo het verwijt opgeleverd dat er geen overeenkomst was met de echte Giuliano. "Na 10 eeuwen, zo zou de knorrige meester gerepliceerd hebben, ziet niemand dat nog ..."

De eigenlijke tombe wordt, op een analoge manier als die van Lorenzo aan de overkant, door 2 indrukwekkende figuren bekroond: de "dag" en de "nacht", die beide bij de dood van Giuliano hun glans verloren hadden ...

De dag is een imposante figuur, die de herinnering oproept aan de krachtigste mannenfiguren tegen het gewelf van de Sixtijnse Kapel. Van de rug en de kolossale dijen straalt dezelfde kracht uit als van de beroemde "Torso van het Belvédère" in Rome. Zoals het (late) Hellenisme voor een overbeklemtoning zorgde t.a.v. de "klassieke" kunst, zo verlaat Michelangelo ook de "klassieke" rust van de Renaissance. Ook zijn hoofd is niet "af"!

De voor velen mooiste, en ieder geval meest harmonieuze, figuur is de verpersoonlijking van de nacht. Ook al is deze rustig slapende jonge vrouw, hoe kan het anders, een forse figuur, het contrast met de brute mannenkracht spreekt voor zich. Het glanzende oppervlak van haar lichaam weerkaatst a.h.w. het koele maanlicht. De symbolen van de nacht zijn in overvloed aanwezig: de bloemenruiker en de papaverbollen, de hoornuil, het dromenmasker. In haar haren is een diadeem geplaatst met een wassende maan en een ster.

Na al die pracht lijken het details, maar kijk toch nog even naar de 2 marmeren kandelaars op het altaar, naar een ontwerp van Michelangelo, en naar het eleganten bronzen kruisbeeld, dat aan Giambologna (ca 1600) toegeschreven wordt.